

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alan Revak

Pohlep in krivica kot gonilo konflikta: primer Ukrajine

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alan Revak

Mentorica: doc. dr. Maja Garb

Pohlep in krivica kot gonilo konflikta: primer Ukrajine

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Maji Garb za pomoč in nasvete pri pisanju diplomske naloge, prav tako pa bi pa se zahvalil staršema za potrpežljivost in podporo v času študijskih let.

Pohlep in krivica na primeru Ukrajine

Diplomsko delo proučuje pomen pohlepa in krivice za izbruh oboroženega konflikta znotraj države. Medtem ko se obstoječe teorije večinoma osredotočijo na enega izmed njiju in mu pripišejo večinsko vlogo, želimo v diplomskem delu dokazati, da tako pohlep kot krivica vplivata na nastanek oboroženega konflikta in se medsebojno dopolnjujeta. Prav tako ugotovimo, da so vrednostno zaznamovani pojmi, kot sta pohlep in krivica, za raziskovanje vzrokov konflikta neprimerni, zato dejavnike raje definiramo pod pojmom okolščin in motivov. V diplomskem delu nadalje definiramo dejavnike obeh sklopov in njihove indikatorje, ki jih impliciramo na primeru Ukrajine. Pri tem uporabljamo različne metode, tako kvalitativne, kjer povzamemo in združimo različne teorije s področja raziskovanja nastankov konfliktov, analizo zgodovinskega dogajanja, kot kvalitativne, kjer analiziramo empirične indikatorje. Nadalje se pri kvalitativnem raziskovanju poslužujemo dveh sklopov različnih teorij, ekonomskimi, ki se osredotočajo na dimenzijo pohlepa in dobičkonosnost konflikta, ter politološkimi, ki se osredotočajo na krivice in konflikt kot boj za odpravo le teh.

Ključne besede: pohlep in krivica, okolščine in motivi, vzroki konflikta, Ukrajina.

Greed and grievance in the case of Ukraine

The thesis examines the importance of greed and grievance for the outbreak of armed conflict within the country. In the thesis we want to show that both greed and grievance are affecting the outbreak of armed conflict and are therefore complementary to each other. The thesis also reveals that the value marked concepts such as greed and injustice are inadequate to explore the phenomena and those factors are rather defined by the terms circumstances and motives. The thesis later defines two sets of factors and their indicators and their implication on the case of Ukraine. We use both qualitative methods, which summarize and combine different theories concerned with researching origins of conflicts and analysis of historical events, as well as quantitative methods, where we analyze the empirical indicators. Furthermore, we use two sets of different theories in the qualitative research, the economic ones, focusing on the dimension of greed and profitability of the conflict, and political ones, focusing on injustice and conflict as a struggle for the elimination thereof.

Key words: greed and grievances, circumstances and motives, causes of a conflict, Ukraine.

KAZALO

1	UVOD.....	6
1.1	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN TEZA.....	7
1.2	METODOLOŠKO RAZISKOVALNI OKVIR.....	8
2	TEORETIČNI OKVIR.....	8
2.1	KONCEPTUALIZACIJA POJMOV.....	9
2.2	PREGLED RELEVANTNIH TEORIJ.....	12
3	DEJAVNIKI ZA IZBRUH DRŽAVLJANSKE VOJNE.....	17
3.1	OKOLIŠČINE.....	17
3.2	MOTIVI.....	21
4	APLIKACIJA TEORIJE NA PRIMERU UKRAJINE.....	24
4.1	ZGODOVINSKI RAZVOJ UKRAJINSKE DRŽAVNOSTI.....	25
4.2	OKOLIŠČINE.....	288
4.3	MOTIVI.....	29
4.3.1	VLOGA DRUŽBENIH SLOJEV.....	311
5	SKLEP.....	34
6	LITERATURA.....	36

1 UVOD

Zgodovinsko so se teorije, ki so se ukvarjale z vzroki meddržavnih konfliktov, osredotočale na pohlep kot gonilo teh. Že Heroklit je v zgodovini Peloponeških vojn kot njihov vzrok videl želje mestnih držav, oziroma njihovih elit, po bogastvu in prestižu. Realizem je kot vzrok vojn videl interes držav, prav tako je liberalizem, kljub temu da je vojni nasprotoval, videl njen vzrok v koristih, le da je izpostavljajal še večjo donosnost trgovine (Reus-Smit 2008). Dobiček kapitalistov je kot vzrok vojn navajal tudi Marx. Tako državljanska vojna kot predmet raziskovanja, kot tudi trpljenje kot vzrok konflikta sta se v politični literaturi začela pojavljati precej pozno. Marx s svojim pojmom razrednega boja označi konflikt med družbenimi skupinami z medsebojno različnimi interesi s frazo, da sta zatiratelj in zatirani stala v stalnem nasprotju en do drugega (Marx 1970, 31). Na krivice kot vzrok za konflikte se osredotočajo tudi kritična teorija, postkolonialne študije, feminizem in druge teorije, ki temeljijo na konstruktivizmu. Kopenhagenska šola kot dejavnike varnosti zaobjame širok spekter človeških dejavnosti. Sedanja politična literatura pogosto kot motiv za upor definira trenutek, ko trpljenje doseže neko določeno stopnjo, medtem ko ekonomska literatura vidi kot vzrok profit. Politična in ekonomska znanost sta torej privzeli različne motivacije upornikov (trpljenje in pohlep) in različne razlage (netipično trpljenje in netipične priložnosti). Prejšnja teorija (npr. Grossman) se osredotoča na dobiček, ki ga udeleženci pridobijo, zaradi česar naj ne bi bili boljši od banditov in piratov.

Medtem ko se prejšnje ekonomske teorije osredotočajo na dobiček upornikov, teorija pohlepa in krivice izpostavi pomen ekonomskih dejavnikov, upošteva pa tudi družbene dejavnike oz. krivice.

Kljub temu se vsaka teorija prvenstveno osredotoči samo na en spekter dejavnikov, pri tem pa zanemari drugega, čeprav gre pri vzrokih za izbruh državljanske vojne za kompleksen preplet različnih dejavnikov. V nalogi bomo tako izvedli pregled obeh sklopov teorij in združili njune indikatorje in dejavnike.

1.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN TEZA

Državljska vojna je posledica kompleksnega prepleta različnih vzrokov in dejavnikov, pri čemer se različne teorije ponavadi osredotočajo samo na nekatere izmed njih. Tako se ekonomske teorije osredotočijo na željo po dobičku, medtem ko se politične teorije osredotočijo na trpljenje in zatiranje manjšin kot glavni razlog za nastanek konfliktov. Pri tem vsaka izmed njih povzdigne pomen enega sklopa vzrokov in zreducira pomen drugega. V naši nalogi bi radi prikazali, da gre pri izbruhu državljanske vojne v resnici za preplet teh vzrokov, pri čemer eden drugega dopolnjujejo.

Politična znanost vzroke za državljansko vojno pogosto vidi v krivicah nad prebivalstvom in posebej nad manjšinami v obliki zatiranja in neenakosti, medtem ko se ekonomska teorija osredotoča na dobičke, izhajajoče iz državljanske vojne in finančne zmožnosti za njeno vodenje. Tezo, da je dobiček povod za državljansko vojno, sta Collier in Hoeffler sicer v svojem prejšnjem raziskovanju zavrnila (Collier in Hoeffler 2004, 563–564) ter jo spremenila v tem smislu, da so za delovanje uporniške organizacije potrebna samo zadostna sredstva za vodenje vojne, torej mora organizacija pokriti svoje stroške delovanja, medtem ko dobiček ni nujen. Tako se teorija pohlepa in krivice osredotoča na priložnosti, izhajajoče iz nizkih stroškov, vključi pa tudi družbene dejavnike kot vzroke trpljenja. Motiv sam tako ne razloži pojava vstaje, temveč so za njen nastanek potrebne atipične okoliščine, ki omogočajo njen začetek, pri tem pa so pomembni tako pohlep kot subjektivno dojete krivice, kar naredi razlikovanje med pohlepom in krivico (glede na to, da se tudi zapostavljeni akterji bojujejo za izboljšanje svojega položaja) zahtevno, zaradi česar je potrebna tudi drugačna terminološka opredelitev.

V nalogi bomo najprej opravili pregled različnih teorij, ki se ukvarjajo z vzroki državljanskih vojn ter združili pomembne dejavnike in indikatorje v dva sklopa, ki jih bomo uporabili na primeru konflikta v Ukrajini.

Hipoteza: Vzroki za državljansko vojno so kompleksni in vključujejo tako prisotnost krivic, ki jih bomo obravnavali kot motive, ki so nujni za mobilizacijo prebivalstva, kot tudi pohlep, ki ga bomo obravnavali kot priložnost, ki omogoča zapostavljenim elitam pridobiti dodatno moč in sredstva.

1.2 METODOLOŠKO RAZISKOVALNI OKVIR

V prvem delu diplomskega dela se bomo osredotočili na analizo pojmov pohlepa in krivice na podlagi Collierove teorije pohlepa in krivice in to delitev spremenili v okoliščine in motive. Nato bomo izvedli pregled različnih teorij, ki se ukvarjajo z analizo vzrokov konfliktov ter iz njih izločili relevantne dejavnike, ki jih bomo razdelili v prej pridobljeni kategoriji okoliščin in motivov. Pri tem bomo kombinirali tako kvalitativne kot kvantitativne dejavnike.

V drugem delu bomo to teorijo uporabili na primeru Ukrajine, kjer se bomo poslužili tako pregleda kvantitativnih statističnih vrednosti kot kvalitativnega zgodovinskega in političnega dogajanja v Ukrajini.

2 TEORETIČNI OKVIR

Naslovna delitev na pohlep in krivice razdeli vzroke glede na motiv udeležencev na podlagi vrednostno določenih pojmov z odprto definicijo, ki temelji na moralnem dojemanju upravičenosti, kjer je ta primarno osnovana na stanju posameznika, oziroma še bolj natančno, njegovi zaznavi tega. V prvi vrsti se tako pojavi problem definicije naslovnih pojmov, kar dodatno oteži dejstvo, da sta obe skupini dejavnikov medsebojno povezani. S tem postane vsaka delitev arbitrarna, saj tudi sam Collier kasneje pojem spremeni v priložnosti in krivice, ki jih poimenuje tudi kot motive (Collier in Hoeffler 2004, 564). Stewart pa razlikuje med motivi elit in motivi širšega prebivalstva. Politološke in ekonomske študije so tako privzele različne motive – pohlep proti krivici – kakor tudi različne motivacije – netipične krivice proti netipičnim priložnostim. Izbruh vstaje po videnju teorije pohlepa in krivice tako ni odvisen od motiva, ampak od netipičnih okoliščin, ki proizvajajo dobičkonosne priložnosti, kjer dimenzija pohlepa predstavlja okoliščine, ki omogočajo dobičkonosne priložnosti, medtem ko dimenzija krivice predstavlja motive (Collier in Hoeffler 2004, 563). Po drugi strani se politološke teorije osredotočajo na neenakosti med skupinami in krivice proti zapostavljenim skupinam.

2.1 KONCEPTUALIZACIJA POJMOV

Hirschleifer izpopolni dvojnost motiva in priložnosti in vzroke za državljansko vojno definira kot preference, priložnosti in percepcije, kjer vključitev percepcij omogoča, da so tako trpljenje kot tudi priložnosti narobe dojeti. Če je priložnost za vstajo iluzorna, potem bo začeta vstaja propadla, še preden doseže meje, ki določajo državljansko vojno, po drugi strani pa, če vstajo povzroči pretirano dojetje trpljenja, bojevanje tega napačnega dojetja ne odpravi oziroma povzroči resnično trpljenje, ki nadalje poganja bojevanje. Collier na tem mestu pravi, da zaradi še večjega poslabšanja položaja zapostavljenih v primeru konflikta zaradi krivice, tako kot v primeru pohlepa in nedobičkonosne vstaje, motiv ne bi razložil začetka vstaje (Collier in Hoeffler 2004, 563). Po Collierovo tako priložnost in izvedljivost predstavljata skupne pogoje za nastanek dobičkonosnega ali nedobičkonosnega upora, ki ju za opazovanje označi kot enaka, saj ne moremo poznati motivov (Collier in Hoeffler 2004, 565). Collier dualizem spremeni v priložnosti in objektivne krivice, pri čemer pa zanemari motive in individualen aspekt krivic, saj te ne morejo biti izmerjene in so odvisne od dojetja. Kot trdi Tocqueville, se zlo, ki ga nekdo potrpežljivo prenaša, spremeni v neznosno v trenutku, ko si ta lahko zamisli njegovo odpravo (Tocqueville 2011, 157).

Stewart poimenuje dualizem med razlikami med skupinami in razlikami med posamezniki kot horizontalne oz. skupinske in vertikalne oz. individualne razlike. Primarno se ukvarja s skupinami in odnosi med njimi, medtem ko se Collier osredotoči na spremenljivke, ki se nanašajo na posameznika, kjer je skupinska identiteta zreducirana na statistično vrednost, ki vpliva na ravnanje posameznika. Pri teorijah, temelječih na skupinah, je situacija ravno obratna. Tam je primarna vloga dana odnosu med njimi, statistične vrednosti pa so le spremenljivka, ki jo moramo upoštevati pri kvalitativni analizi. Krivice, ki jih Collier in Hoeffler spoznata za manj pomembne kot dejavnike pohlepa, predstavljajo temelj proučevanja teorij, ki se osredotočajo na skupine, in sicer na etnično in versko sovraštvo, politično represijo, politično izključenost in ekonomsko neenakost med njimi.

V tem pogledu lahko ta dualizem prevedemo tudi na okoliščine in motive, kjer ekonomski dejavniki predstavljajo okoliščine, družbeno-politični pa motive. Poleg tega se pojavi vprašanje prepletanja teh, in sicer v obe smeri, torej ali so motivi odvisni od okoliščin ali okoliščine od

motivov. V prvem primeru tako slabše okoliščine povzročajo motiv za upor, v drugem pa je dojemanje okoliščin odvisno od motivov.

Poleg tega se pojavi tudi medsebojno prepletanje, kjer nekatere okoliščine (na primer indikatorji za stroške bojevanja, kot sta nizek dohodek in nizka stopnja izobrazbe) na eni strani predstavljajo priložnost za mobilizacijo s strani upornikov, na drugi pa iste okoliščine implicirajo nizek življenjski standard in posledično krivico. V tem pogledu obstoj krivic postane samo ena izmed okoliščin, ki omogočajo uspešno mobilizacijo. Okoliščine potemtakem predstavljajo empirično izmerljive dejavnike, medtem ko so motivi predstava ljudi. Dualizem motivov in okoliščin lahko primerjamo z razmerjem med objektom in reprezentacijo.

Kljub težki opredelitvi vrednotno opredeljenih pojmov, kot sta pohlep in krivica, pa tako med okoliščinami kot tudi med motivi najdemo tiste, ki se nanašajo na povprečno ali zapostavljeno prebivalstvo in druge, ki se nanašajo na elite. Medtem ko ekonomska teorija delno zavrne tezo o dobičku kot razlogu konflikta in ga nadomesti z izvedljivostjo, pa je vloga elit pogosto poudarjena v teorijah, temelječih na krivicah. Te teorije izpostavijo položaj manjšinskih voditeljev, ki so, če sta njihovo delovanje in položaj politično omejena, motivirani k vodenju vstaje (Stewart 2011, 2; Otsby 2011, 142). Tako Garr kot Stewart poudarjata vlogo etnične diskriminacije pri dostopu do višjih političnih, upravnih in ekonomskih položajev, ki najbolj prizadene višje sloje določene zapostavljene skupine, kot pomembnega motivatorja, ki po svoji vlogi celo prednjači pred absolutnim pomanjkanjem najnižjih slojev. Te skupine, čeprav v boljšem položaju, imajo večji politični in ekonomski vpliv od povprečnih članov skupine, ki jim omogoča mobilizacijo preostanka skupine. V obeh primerih, tako v primeru zapostavljenega prebivalstva kot tudi v primeru zapostavljenih elit, gre za željo po izboljšanju lastnega položaja, kjer krivica namiguje na opravičenost te težnje, pohlep pa na neopravičeno željo po več, kar pa dela razliko popolnoma utemeljeno na vrednostni sodbi. Kot smo že zgoraj ugotovili, mobilizacija poteka po identifikacijskih linijah, zato razmerje med pohlepom in krivico lažje opredelimo kot razmerje med zahtevami elit in zahtevami ostalih članov.

Kljub temu izvirna Collierova teorija, ki se prvotno osredotoči na dobiček oziroma dimenzijo pohlepa (Collier in Hoeffler 2004, 563), ta dualizem kasneje spremeni na okoliščine in motive. Stewart in Gurr se sicer prvotno osredotočita na krivico, a v svojem raziskovanju pogosto izpostavita vlogo manjšinskih elit, ki sicer so zapostavljene, vendar so vseeno v boljšem položaju

od večine, zato bi njihovo stremenje lažje označili s pojmom pohlep. V obeh primerih, tako elit kot zapostavljenega prebivalstva, gre sicer v osnovi za željo po več, zato bi lahko kakršnokoli delovanje opisali z besedo pohlep, pri čemer gre v primeru elit za bolj določene cilje, kot je dostop do visokih položajev ali resursov, medtem ko gre v primeru revnih za široko definirane težnje po boljšem življenju.

Kot pohlep bi tako lahko označili okoliščine in motive, ki so povezani s cilji elit, ki iz njih profitirajo, medtem ko bi kot krivice opisali tiste, ki se nanašajo na širše prebivalstvo. Pri tem velja poudariti, da je krivica sama po sebi pogosto uporabljena kot orodje za mobilizacijo s strani elit. V tem primeru bi morali razlikovanje zastaviti v dualizmu med vzroki elit in vzroki širšega prebivalstva, a bomo raje obdržali razlikovanje na osnovi, ki jo je zastavil Collier, torej empirično izmerljivimi dejavniki proti tistim, ki so zasnovani na percepcijah.

Prednost delitve na okoliščine in motive se v primerjavi z delitvijo na pohlep in krivice kaže tudi iz normativne narave pojmov, ki je vidna iz Marxovega razrednega boja, kjer sta razreda – zatiratelj in zatirani – v stalnem boju zaradi navzkrižja interesov in je krivica pohlep zatiranega (Marx 1970, 31).

Pri motivih bomo govorili o razmerjih med posamezniki in skupinami posameznikov. Medtem ko se bomo pri okoliščinah osredotočili na Collierovo analizo, motivi temeljijo na Stewartovem pojmu horizontalnih razlik, pri čemer neenakost, ki že definira vrsto odnosa, zamenjamo s pojmom razmerja, ki pušča vrsto odnosa odprto, ter dodamo pomen tudi posamezniku, saj je skupina samo množica posameznikov v določenem razmerju. Poleg tega so motivi vedno subjektivni. Če uporabimo Schopenhauerjevo definicijo naše realnosti kot slike »realnega« posredovanega skozi naše čute, so motivi preslikava pogojev preko našega dojetja (Schopenhauer 1969). Glavna razlika je, da je pogoje možno kvantificirati, saj so izraženi z indikatorji materialnega stanja in tako težko spremenljivi.

Okoliščine so tako empirično izmerljive spremenljivke v okolju, ki se nanašajo na celotno populacijo oziroma na abstraktnega posameznika. Kot take obstajajo zaznavne same po sebi tudi brez konteksta. Medtem ko so okoliščine opis stanja, motivi predstavljajo razmerja. Motivi so dlje časa prisotne težnje, kot so sovraštvo in nezaupanje, kakor tudi trenutno dojetje položaja in kapacitet sebe in drugega, pri čemer definicijo preferenc očistimo predpone napačno, saj ne

moremo zagotovo predvideti delovanja drugega, prav tako pa je dojemanje lastnega položaja in razmerja med seboj in drugimi do določene mere subjektivno.

2.2 PREGLED RELEVANTNIH TEORIJ

Nekoč so družbo večinsko obravnavali kot skupnost, utemeljeno na skupnih vrednotah, tak pogled pa je, posebej po letu 1960, podprt z bojem za državljanske pravice, protivojnimi protesti in protesti o enakosti spolov, dobil močno opozicijo pod imenom konfliktne teorije. Prva skupina teh teorij, temelječa na marksizmu, se osredotoča na materialne neenakosti, temelječe na lastništvu proizvodnih sredstev in boju med razredi, med kapitalom in delom. Pri tem je cilj razrednega boja pri marksistih dokončna odprava antagonizmov v družbi, za razliko od nemarksističnih teorij, ki družbena nasprotja vidijo kot stalna in neizogibna (Berg in Janoski 2005, 72–73).

Prvi sklop teorij, ki jih bomo obravnavali, se osredotoča na vlogo elit in njihov pohlep po izboljšanju lastnega položaja, zaradi katerega izkoriščajo svoj vpliv za mobilizacijo in posledično povečanje moči in bogastva.

Neomakiavelisti, na primer Pareto, Mosca ali Michaels, so primarni konflikt v družbi označili kot boj za politično moč med elitami ali tistimi, ki to želijo postati. Glavna konfliktna linija v družbi tako poteka med vladajočo elito, ki želi ostati na položaju, in kontraelitami, ki ga želijo zavzeti (Berg in Janoski 2005, 86–87).

Tudi Berdel in Malone vidita pohlep kot zgodovinsko prisoten dejavnik oboroženih konfliktov in trdita, da prisotnost gospodarskih motivov in komercialnih agend v vojnah ni toliko nov pojav kot znana tema v zgodovini vojskovanja. V nemških deželah, politično razdrobljenih in opustošenih v času tridesetletne vojne, je vojna sama postala velik posel svoje dobe, kjer je Wallensteinova cesarska vojska v enem obdobju bila največje podjetje svoje dobe. V kasnejšem obdobju so mnogi od Napoleonovih bolj cenjenih maršalov – Massena, Soult in Brune – prikazali vsaj toliko veččin v zasebnem ropanju in kopičenju bogastva, kot so to storili v umetnosti vojne. V novejšem času je ekonomsko motivirano nasilje v krajih, kot sta Sierra Leone

in Liberija, spominjalo, v smislu svoje funkcionalne uporabnosti, tako na srednjeveške kot tudi na novoveške vzorce vojskovanja (Berdel in Malone 2000, 1).

Podobno menita tudi Collier in Hoeffler, ki kot vzrok namesto želje po politični moči izpostavita finančne razloge in željo po dobičku.

V svoji teoriji Greed and Grievance analizirata vzroke za izbruh državljanske vojne, kjer z nazivom nakazujeta na delitev na dva sklopa vzrokov – tistih, ki so posledica pohlepa in tistih, ki so posledica krivic. Vsak sklop je sestavljen iz dejavnikov, ki jih predstavita z različnimi spremenljivkami, s pomočjo katerih na koncu izvedeta statistično analizo. Teorija trdi, da morajo uporniki s tem, da se pridružijo upor, zaslužiti več, kot bi zaslužili s tem, kar so počeli prej in je bojevanje za njih donosno ali pa vsaj iz finančnega vidika izvedljivo. To lahko gledamo tako, kot da je tu prevladujoč element pohlep, kljub temu pa lahko sklepamo, da je standard v državi, kjer se bojevanje izplača, tako nizek, da uporniki tudi objektivno (kolikor lahko trpljenje objektiviziramo) trpijo.

V teoriji se osredotočata na analizo dveh sklopov dejavnikov, dualizem pohlepa in krivice pa spremenita na delitev na priložnosti in krivice.

K dejavnikom za priložnosti spadajo možnosti financiranja, stroški vodenja vojne, nizka vojaška sposobnost vlade in družbena enotnost. Spremenljivke za možnosti financiranja so delež naravnih dobrin v izvozu, velikost diaspore in financiranje zunanjih vlad, pri čemer avtorja velik pomen pripisujeta posebej velikemu deležu naravnih dobrin v izvozu države – države z večjim deležem naravnih dobrin so bolj podvržene državljanski vojni, z izjemo držav, ki so najbolj odvisne od le teh, in avtorja sklepata, da je to zaradi zadostne količine sredstev za obrambo. Kot relevantno sta navedla tudi zunanjo pomoč, medtem ko diaspori ne pripisujeta velikega vpliva (Collier in Hoeffler 2004, 565).

Naslednji dejavnik so priložnosti, izhajajoče iz stroškov, saj morajo biti rekruti plačani. Avtorja predpostavljata, da je nizek splošni dohodek lahko priložnost za upor. To sta ponazorila s tremi spremenljivkami: BDP na osebo, delež moških v srednjem šolanju in stopnja rasti. Še en dejavnik stroškov bojevanja predstavljajo stroški vojne specifičnega kapitala (npr. vojaška oprema), ki sta jih izrazila z leti od zadnjega konflikta (Collier in Hoeffler 2004, 569).

Kot tretji dejavnik sta vzela nizko vojaško sposobnost vlade, za indikatorja te pa sta vzela gozdnatost (za goratost ni bilo primernega indikatorja) in koncentracijo populacije. Gozdnat in gorat teren se je izkazal kot pomemben dejavnik, kakor tudi koncentracija populacije, saj so se konflikti bolj pogosto pojavljali v državah z večjim deležem gozda, ki nudi zavetje upornikom, in z bolj neenakomerno porazdelitvijo prebivalstva (Collier in Hoeffler 2004, 569–570).

Kot zadnji vir priložnosti sta izpostavila družbeno enotnost kot pogoj za mobilizacijo, saj etnična in verska raznolikost zmanjšujeta nabor kandidatov za upor, a je izračun pokazal, da imajo konfliktne epizode večjo razdeljenost prebivalstva, poleg tega pa je ta dejavnik obravnavan tudi v sklopu dejavnikov za trpljenje (Collier in Hoeffler 2004, 570).

Pri krivicah avtorja navajata štiri glavne dejavnike: etnično in versko sovraštvo, politično represijo, politično izključenost in ekonomsko neenakost. Kot indikator za etnično in versko sovraštvo vzameta stopnjo polarizacije, a je ne spoznata za pomembno. Pri politični represiji vzameta stopnjo političnih pravic, ki se močno razlikujejo v konfliktnih ali mirnih obdobjih. Represija tako povečuje možnost konflikta, razen ko je zelo močna. Tudi v primeru politične izključenosti se avtorja naslonita na etnično pripadnost, saj ima ta lahko velik vpliv, če politična pripadnost sovпада z etnično, a ji ne pripišeta večjega pomena, saj se pojavlja tako v vojnih kot tudi mirnih obdobjih. V primeru ekonomske neenakosti ugotovita, da je ta nekoliko višja v obdobjih pred konfliktnimi kot pred mirnimi epizodami (Collier in Hoeffler 2004, 570–573).

Drugi sklop teorij pa se osredotoča na neenakosti med družbenimi skupinami in antagonizmi, izhajajočimi iz slednje.

Harff in Gurf dajeta večji pomen trpljenju in trdita, da so konflikti okoli zahtev in pravic etničnih in verskih skupin povzročili več gorja in izgub človeškega življenja kot katerakoli druga oblika lokalnega, regionalnega ali mednarodnega konflikta od konca 2. svetovne vojne.

V svoji knjigi se ukvarjata z etničnimi konflikti in vidita etnične razlike in iz njih izhajajoče neenakosti in trpljenje kot glavni vir konflikta. Etnične skupine definirata kot psihološke skupnosti, katerih člani si delijo skupni občutek identitete, ki temelji na skupni zgodovinski izkušnji in kulturnih lastnostih, kot so vrednote, jezik, način življenja in skupna domovina. Te skupine imenujeta tudi identitetne skupine. V svoji raziskavi etničnih konfliktov združita več teorij:

- prazgodovinsko, po kateri je modernizacija, torej oblikovanje novih, širših skupnosti, grožnja solidarnosti etničnih skupnosti, kar povzroča mobilizacijo manjšin;
- instrumentalno, v skladu s katero so glavni cilji skupin materialne in politične koristi, kjer je kulturna identiteta samo cilj za doseganje teh ciljev in
- konstruktivistično, ki raziskuje, kako identitete nastajajo in se spreminjajo skozi čas.

Prazgodovinski pristop tako razloži intenzivnost in obstojnost etničnega političnega delovanja, instrumentalni pokaže na pomen materialnih in političnih interesov, konstruktivistični pa, kako so etnične skupine definirane in kako se njihov pomen spreminja skozi čas. Etnične skupine se tako bolj verjetno mobilizirajo, če je zadoščeno trem pogojem: obstoj ločene etnične skupnosti znotraj teritorija, simbolno dožemanje skupine kot naroda ali ljudstva in resnične ali namišljene neugodnosti v primerjavi s prevladujočo družbo. Elemente teh teorij najdemo tudi pri razlagah o nastanku konflikta v multietničnih družbah, v katerih postanejo njihove etnične identitete, če osebe iz različnih skupin tekmujejo za enake dobrine ali status, bolj pomembne in meje skupin bolj definirane, pri čemer se razlike med njimi, če so nekatere skupine bolj uspešne, povečajo, kar privede k neenakosti in posledično se izpolnijo zgornji trije pogoji (Harff in Gurr 2003, 75).

Za razlago mobilizacije na etnični osnovi avtorja razvijeta model s sedmimi koncepti. Prvi koncept, diskriminacija, motivira ljudi za akcijo, medtem ko etnična identiteta pripomore k lažjemu povezovanju in mobilizaciji, pri čemer enotnost skupine pripomore k lažjemu delovanju in organiziranju. Pomemben je tudi politični sistem – demokracije omogočajo nenasilno izražanje, medtem ko je v nedemokratskih sistemih bolj verjetno nasilno delovanje, razen v primeru režimov, ki uporabljajo ekstremno nasilne metode boja proti nasprotnikom. Zadnja dva koncepta predstavljata zunanjo podporo, ker so skupine, ki uživajo različne oblike zunanje podpore, bolj nagnjene k delovanju, in ekonomski status države, saj so države z večjim ugledom manj nagnjene k izbruhu nasilja, ki sicer preprečuje gospodarsko dejavnost (Harff in Gurr 2003, 105).

Tudi Stewartova teorija »horizontalnih razlik« se osredotoča na skupnost. Vprašanje revščine in neenakosti je tako sicer pomembno, vendar pa zanemarljivo pomembno razsežnost blaginje ljudi in socialne stabilnosti: to je družbena razsežnost (Stewart 2002, 2). Stewart pri tem izpostavlja pomen identitete in trdi, da je »sestavni del človeškega življenja članstvo v skupini, kar v resnici izoblikuje identiteto (ali več identitet) posameznikov – njihovih družinskih pripadnosti, kulturne

pripadnosti in drugih lastnosti« (Stewart 2002, 2). Gellner trdi, da je univerzalna človeška potreba, »da pripada, da prepozna in s tem izključi« (Gellner 1964, 149). Identitete tako temeljno vplivajo na vedenje tako posameznika kot skupine, na obravnavo drugih in na lastno dobrobit, pri čemer ima večina ljudi več pripadnosti in identitet, ki temeljijo na lokalni pripadnosti, družinskih temeljih, starosti, razredu ali na kulturi identiteti (Stewart 2002, 2). Kulturne identitete temeljijo na skupnih vrednotah in obnašanju, pri čemer je vezni člen etnična, verska ali razredna pripadnost (Stewart 2004, 7). Stewart kulturno pripadnost spozna kot vzrok konflikta, hkrati pa na primeru sodobnih družb pokaže, da lahko različne kulture sobivajo in za glavni faktor uspešnosti sobivanja izpostavi obstoj številnih neenakosti med kulturno definiranimi skupinami ali horizontalne razlike (Stewart 2002, 2–3).

Stewart poudari tudi pomen geografske koncentracije različnih skupin in relativno velikost njihove populacije. Kjer so skupine geografsko koncentrirane, pogosto pride do separatizma (Stewart 2003, 20).

Stewart trdi, da je konflikt bolj verjeten tam, kjer obstajajo vidne politične ali ekonomske horizontalne neenakosti ali oboje hkrati. Oboje ima velik vpliv na končne posledice: visoke stopnje politične neenakosti pomenijo, da se vodje skupin počutijo politično izključeni in je bolj verjetno, da bodo vodili opozicijo ali upor, medtem ko visoke stopnje ekonomske neenakosti pomenijo, da bodo ljudje čutili močno krivico vzdolž etničnih linij in bodo zato bolj pripravi za mobilizacijo. Druga hipoteza se glasi, da je politična mobilizacija posebej verjetna, kadar gredo tako politične kot tudi ekonomske neenakosti v isto smer. Kadar so horizontalne neenakosti nekonsistentne (obstajajo ekonomske neenakosti brez političnih ali politične brez ekonomskih), te manj pripomorejo h konfliktu, kot če so konsistentne. Tretja hipoteza trdi, da pomankanje kulturnega priznanja in enakosti, torej kulturna neenakost, povečuje možnost konflikta, medtem ko kulturno vključevanje zmanjšuje možnost tega.

Pomen družbenih skupin je izpostavil tudi Weber, a za razliko od prej omenjenih teorij Stewarta ter Harffa in Gurra, ki te napetosti vidijo kot posledico krivic do neke skupine, te vidi kot stalne in neizogibne.

Weber je sicer priznaval vlogo ekonomskih razlik, jih pa ni smatral za edini ali poglobilni vzrok konfliktov, kjer razredov ni jemal kot »naravnih skupnosti« in je trdil, da mobilizacija po razrednih linijah zahteva veliko napora. Statusne skupine, to so skupine posameznikov, ki si

delijo pozitivno ali negativno oceno časti, osnovano na neki skupni značilnosti, so »normalne skupine«. Te značilnosti so lahko katerekoli značilnosti, ki si jih skupina deli, vključno z raso, etnično pripadnostjo, spolom, vero, jezikom, poklicem itn. Katerakoli izmed njih je lahko vir statusa v skupnosti in vzrok konflikta, pri tem pa se te skupine mobilizira lažje kot skupine, ki temeljijo na razredih (Weber v Berg in Janoski 2005, 85).

3 DEJAVNIKI ZA IZBRUH DRŽAVLJANSKE VOJNE

Po tem, ko smo definirali terminološko delitev na dva sklopa dejavnikov, okoliščine in motive, bomo v nadaljevanju podrobneje opisali, kateri dejavniki so zajeti v vsakem izmed sklopov in navedli njihove indikatorje.

3.1 OKOLIŠČINE

Pri spremenljivkah okoliščin se bomo naslanjali na Collierovo teorijo, ki temelji na empirično izmerljivih dejavnikih, pri čemer bomo upoštevali indikatorje iz obeh sklopov spremenljivk. Ti dejavniki so priložnosti za financiranje, zunanja podpora, stroški vodenja vojne, konfliktu specifični kapital, politična ureditev, moč vlade in etnična dominacija.

Prvi sklop vzrokov so priložnosti za financiranje vstaje, ki so dobiček iz naravnih dobrin, donacije iz diaspor in subvencije sovražnih vlad. Izvoz primarnih dobrin se pokaže kot pomemben in vojne epizode imajo večinoma srednje visok odstotek izvoza kot deleža BDP, medtem ko so tiste z nizkim ali visokim deležem manj verjetne za izbruh konflikta. Preostala indikatorja smo združili v zunanjo podporo (Collier in Hoeffler 2004, 565–569).

Collier je kot indikator zunanje podpore uporabil konec hladne vojne, a je ta v našem primeru neprimeren. Zaradi skrivanja materialne podpore stranem v konfliktu je tudi nemogoče ugotoviti konkretno količino in oblike pomoči, ki jo je določena stran v konfliktu pridobila, tako da točnega, empiričnega indikatorja ni mogoče podati, še vedno pa bomo zunanjo podporo obdržali med okoliščinami, saj njen obstoj ni odvisen od percepcije. Kot indikator bomo uporabili poročila o vmešavanju, ki vključujejo dajanje finančne ali materialne pomoči iz zunanjih držav.

Zunanjo podporo tudi Harff in Gurr naslovita kot zunanjo podporo etničnim skupinam in mednarodni ekonomski status države. Po njunem mnenju se zunanja podpora etničnim skupinam nanaša na celoten spekter aktivne in pasivne podpore, ki jo etnična skupina lahko dobi od zunaj. Pri tem so nekatere oblike podpore bolj pomembne od drugih (npr. vojaška od verbalne), pomen pa narašča s številom različnih oblik podpore, njeno količino in trajanjem. Etnične skupine lahko dobijo podporo od drugih držav, sorodnih skupin, sosednjih držav, mednarodnih organizacij ali mednarodnih gibanj. Indikatorji zunanje podpore z velikim pomenom so podpora v orožju in zalogah, plačanci in vojaški svetovalci, omogočanje varnega prostora za izgnance in begunce in posredovanje obveščevalnih podatkov. Finančna podpora ima srednji pomen, medtem ko imajo verbalna podpora in nasveti nizek pomen (Harff in Gurr 2003, 111).

Mednarodni ekonomski status je pomemben, ker države, bogate z resursi, uživajo višji status od revnih držav in lažje ravnajo z etničnimi izzivalci, kakor želijo. Položaj etničnih skupin je odvisen tudi od položaja vlade – skupine, ki se borijo proti revni avtokratski vladi, imajo večjo podporo kot tiste, ki se borijo proti demokratični vladi. Odvisen je od količine in vrednosti resursov, ki jih država poseduje, kot so redke surovine, visoka količina pridelane hrane, dobro izobražena populacija in visoka tehnološka razvitost. Velik pomen pri določanju visokega mednarodnega ekonomskega statusa imajo visok bruto domači proizvod in visok bruto nacionalni proizvod, srednji pomen ima nadzor nad večjo količino redkih resursov, nadzor nad velikim deležem trgovine z vrednim blagom, visok dohodek na prebivalca in globalna veriga trgovskih partnerjev, velik delež prebivalstva z visoko izobrazbo pa ima nizek pomen. Države z višjim statusom so tako manj podvržene vmešavanju tretjih držav (Harff in Gurr 2003, 112).

Za indikator stroškov bomo prevzeli vse tri Collierjeve indikatorje: povprečen BDP na osebo, stopnjo moškega vpisa v sekundarne šole in stopnjo rasti. Vse te spremenljivke so v konfliktnih epizodah mnogo nižje. Sovpadajo s Stewartovimi ekonomskimi pogoji, kjer ta trdi, da so države z nizkim dohodkom na osebo bolj nagnjene k izbruhu oboroženega konflikta, kar lahko pripišemo pomanjkanju zaposlitev za revno prebivalstvo, ki posledično vidi vojno kot privlačno alternativo, ali pomanjkanju državnih sredstev, kjer država ponuja premalo svojim državljanom, da bi jih prepričala, da upoštevajo svoje državljanske dolžnosti. Vzrok za relevantnost teh spremenljivk lahko vidimo tudi v dejstvu, da države z nizkim dohodkom pogosto ne premorejo močnih struktur, sposobnih preprečiti nasilje (Collier in Hoeffler 2004, 569).

Konfliktu specifičen kapital se nanaša na primer na zaloge orožja in vojaško znanje, ki se manjša s potekom časa in je prikazan s časom od prejšnjega konflikta, pod ta pojem pa bomo dodali prejšnjo spremenljivko učinkovitosti vladnih sil, prikazano z deležem goratega terena, koeficientom naseljenosti in stopnjo urbanizacije, kjer je v konfliktnih območjih prvi višji, druga dva pa nižja. Namesto časa od prejšnjega konflikta bomo vzeli količino konfliktov na območju in vrsto in količino odnosov med akterji v daljši zgodovini (Collier in Hoeffler 2004, 569).

Drugi sklop vzrokov zajema tiste, ki so posledica trpljenja, torej etnično ali versko sovraštvo, politično represijo, politično izključitev in ekonomsko neenakost. Za te spremenljivke uporabi indikatorje etnične in verske fraktualizacije, polarizacije, demokracije in etnične dominacije (Collier in Hoeffler 2004, 570–572).

V to skupino bomo dodali tudi politično ureditev, ki jo izpostavi Otsby, ki trdi, da so poldemokracije najbolj izpostavljene državljanski vojni, saj imajo prave demokracije institucije za mirno reševanje sporov, medtem ko avtokracije ne omogočajo izražanja neenakosti, ki mobilizira določene skupine. Po njegovem mnenju imajo največ potenciala za nastanek konflikta poldemokracije, ki po eni strani nimajo vzvodov za zmanjševanje napetosti, značilnih za demokracije, po drugi strani pa za razliko od avtokracij omogočajo izražanje nezadovoljstva (Ostby 2010, 139).

Pomen politične ureditve izpostavita tudi Harff in Gurr. Po njunem mnenju politično okolje predstavlja osnovo političnega delovanja. Avtorja navajata 4 tipe režimov, v katerih lahko etnopolitične skupine pridejo v konflikt: instutualizirane demokracije, avtokracije, socialistične in populistične države (Harff in Gurr 2003, 110).

Indikatorji instutualizirane demokracije z visokim pomenom so zagotovljene politične in osebne svoboščine za vse državljanke, učinkovit ustavni nadzor nad močjo izvršne oblasti in več političnih strank, ki tekmujejo za položaj in pridobijo moč na ustaven način.

Indikatorji instutualizirane avtokracije z visokim pomenom so koncentracija večine ali celotne politične moči v izvršni veji oblasti, omejitve ali prepoved političnih strank in močno omejene osebne svoboščine in politična participacija. Politična moč, ki se ponavadi prenaša in razdeli med člane ozke politične elite, ima srednji vpliv (Harff in Gurr 2003, 110).

Indikatorji socialistične države z visokim pomenom so koncentracija moči v rokah ene stranke, uporabljene s strani elite za mobilizacijo mase, ki spodbuja samo politično participacijo v okviru stranke in omejuje druge oblike političnih in zasebnih pravic, prenašanje moči prek tekmovanja znotraj stranke pa ima srednji pomen (Harff in Gurr 2003, 110).

Indikatorji populistične države z visokim pomenom so šibko institucionaliziran politični sistem v tranzicijski državi, ki se oblikuje bodisi v demokracijo, bodisi v avtoritarno državo in prenos politične moči preko vojaških udarov ali ljudskih vstaj, ki mejijo na revolucije, medtem ko imajo pogoste spremembe vodstva z nenapovedljivo prihodnostjo in široka, pogosto destruktivna politična participacija preko funkcionalnih skupin ter mnogo prehodnih političnih strank in gibanj srednji pomen (Harff in Gurr 2003, 110).

Kljub temu, Collier spremeni dualizem iz pohlepa in krivice na moralno nevtralne termine okoliščin in motivov (Collier in Hoeffler 2004, 563–565), pri čemer moramo poudariti, da se določene izmed njih nanašajo na elite in druge na prebivalstvo. Prvi sklop okoliščin – financiranje upora – se izrazito nanaša na interese elit, in sicer tako tujih, v primeru zunanjega financiranja, kot tudi domačih, v primeru dobička iz naravnih dobrin.

Indikatorji stroškov po drugi strani označujejo tudi krivice, saj nizki stroški bojevanja kot posledica nizkih dohodkov in slabe izobrazbe pomenijo tudi slab položaj prebivalstva in medtem ko implicirajo krivice, po drugi strani omogočajo priložnost elitam. To kaže na prepletenost obeh vzrokov, kjer je obstoj krivic samo ena izmed okoliščin, uporabljena za pohlep elit.

Naslednja okoliščina je moč vlade, pri čemer je v primeru šibkejših vlad verjetnost upora močnejša. Moč vlade izpostavita tudi Harff in Gurr, ki se osredotočita na vladno uporabo sile, ki jo določa količina sile, uporabljena proti etničnim skupinam. Najhujšo obliko te predstavlja genocid, manj ekstremne pa so poboji, usmrtitve, zapiranje brez pravnih razlogov, razselitve in drugo. Na količino vladnega nasilja vpliva tip vladavine, kjer so avtokracije in socialistične države bolj nagnjene k le temu, medtem ko so demokracije bolj mile, populistične države pa imajo pogosto spreminjajočo se politiko, pri kateri se izmenujeta represija in sožitje. Indikatorji so sredstva nasilja – politični masovni poboji in genocid ter druge vrste pobojev imajo visok pomen, razširjeno mučenje in usmrtitve in neprostovoljne premestitve imajo srednji pomen, medtem ko ima število zaprtih nizek pomen (Harff in Gurr 2003, 111).

V to kategorijo bi lahko uvrstili tudi etnično in versko sestavo države, ki jo vsi avtorji obravnavajo kot enega izmed vzrokov za konflikt, pri čemer Collier izpostavi, da to velja samo v primeru etnične dominacije, torej ko ena skupina predstavlja 45–95 % prebivalstva, medtem ko sama frakcionalizacija zaradi težje mobilizacije znižuje možnost konflikta (Collier in Hoeffler 2004, 576, 588). Ker pa imajo pri tem dejavniku večji pomen odnosi med skupinami, ga bomo podrobneje obravnavali pod motivi, medtem ko bomo pod okoliščine uvrstili samo obstoj različnih etničnih skupin.

3.2 MOTIVI

Že v razmerju med pohlepom in krivico smo videli, da sta si med seboj različna samo po dojetju. Tudi pri analizi vzrokov se moramo vprašati, kateri so odraz realnega stanja, kateri pa so rezultat percepcij. Našo delitev vzrokov smo tako utemeljili na razmerju med okoliščinami, indikatorji stanja, izraženimi na empirični osnovi in motivi, ki so razmerja, kot jih dojema subjekt, ki je v tem primeru lahko skupina ali posameznik. Schopenhauer trdi, da je resnični svet reprezentacija. Objekt kot materialna stvar nima pomena sam po sebi, temveč samo s pogleda subjekta, pri čemer je njegova podoba preko te reprezentacije že izkrivljena (Schopenhauer 1969).

Stewart izpostavi ekonomsko, družbeno in politično dimenzijo in trdi, da ekonomske teorije vzroke državljskih vojn prekomerno iščejo v individualnih krivicah, pri čemer izpostavlja, da te niso dovolj, ker se nezadovoljen človek ne bo uprl, če pa krivico občuti skupina, je upor bolj verjeten. Kot posebej pomembno izpostavi politično dimenzijo, ki se nanaša na neenakovreden položaj elit, s čimer jih motivira, medtem ko družbena in ekonomska dimenzija služita za mobilizacijo množic (Stewart 2011, 2). Krivice, ki sovpadajo z identiteto, lahko spodbudijo skupno krivico, ki služi kot mobilizacija za konflikt. Iz tega izhaja, da je motiv skupinsko dojetje krivice, ki služi kot mobilizacija za konflikt, pri čemer posamezniki, ki delijo skupno identiteto, delijo tudi občutek krivice in krivca. Določena stopnja tribalizma je v družbi vedno prisotna, a slabi pogoji in razlike med pogoji, ki sovpadajo s skupinami, dodatno povečujejo antagonizem do drugih skupin.

Harff in Gurr kot prvi koncept v svojem modelu etnične mobilizacije podata diskriminacijo, ki jo definirata kot obseg družbeno izhajajočih neenakosti v materialnem ali političnem stanju v primerjavi z drugimi družbenimi skupinami. Večja kot je razlika v statusu v primerjavi z drugimi skupinami, večja je stopnja diskriminacije. Vladne politike, ki obravnavajo etnične skupine neenako, niso edini indikator diskriminacije, ampak je neenakost med etničnimi skupinami pogosto posledica zgodovinskih diskriminacij ali ekonomskih in kulturnih razlik, ki dajo nekaterim skupinam prednost pred drugimi (Harff in Gurr 2003, 108).

Indikatorji ekonomske diskriminacije z velikim pomenom so javne politike, ki omejujejo ekonomske aktivnosti in vloge etničnih skupin in omejujejo dostop do, predvsem višje, izobrazbe, srednji pomen pa imajo nizki dohodki, slabi bivalni pogoji in visoka stopnja smrtnosti otrok v primerjavi z ostalimi skupinami v družbi in relativno nizek delež v trgovskih, vodstvenih ali strokovnih funkcijah (Harff in Gurr 2003, 108).

Indikatorji politične diskriminacije z visokim pomenom so javne politike, ki omejujejo sodelovanje skupine v politiki in dostop do političnih funkcij, srednji pomen pa imata nizka udeležba v politiki v primerjavi z drugimi skupinami in proporcionalno malo članov skupine v izvoljenih funkcijah, javni upravi ali na višjih policijskih in vojaških položajih (Harff in Gurr 2003, 108).

Čeprav smo zunanjo podporo že uvrstili med okoliščine, jo moramo delno omeniti tudi v poglavju motivov, v kontekstu motivov tretjih držav. Collier je kot indikator zunanje podpore vzel konec hladne vojne, kjer je bila pomoč uporniškim skupinam dana glede na ideološke delitve, vendar obdobje po hladni vojni zahteva novo definicijo. Teza o koncu zgodovine, torej tudi konfliktov, po koncu ideološke delitve sveta je zvođenela, delitve pa so se znova vzpostavile po drugih linijah. Huntington trdi, da bodo delitve v pohladnovojnem obdobju potekale na osnovi kultur, kjer bodo nove frontne črte na stikih med njimi (Huntington 1996, 28). Realistična teorija mednarodnih odnosov medtem predvideva, da bodo države delovale v svojem interesu, ki je definiran kot moč, torej bodo njihova dejanja usmerjena k povečevanju lastne moči in prestiža (Reus-smit 2008, 133).

Stewart kot možne dimenzije identitet navede etnično pripadnost, religijo in regionalno pripadnost, pri čemer te tri dimenzije pogosto sovpadajo, zato bomo uporabili širši pojem kulture, ki zajema najširše človeške skupnosti (Huntington 1996, 41). Teorija »horizontalnih

razlik« je osnovana predpostavki, da »ko kulturne razlike sovpadajo z ekonomskimi in političnimi razlikami med skupinami, to lahko povzroči globoko nezadovoljstvo, ki vodi do oboroženega boja« (Stewart 2011, 2). Horizontalne razlike so neenakosti med skupinami, ki imajo skupno identiteto. Te imajo politično, ekonomsko, družbeno in kulturno dimenzijo. Vertikalne razlike pa so razlike med posamezniki (Stewart 2011, 2).

Harr in Gurr izpostavita identiteto v drugem in tretjem konceptu, kjer je ta prvenstveno etnična, a lahko pride do identifikacije tudi na drugih osnovah, na primer na podlagi religije. Ta dva koncepta sta skupinska identiteta in enotnost skupine (Harff in Gurr 2003, 108–109).

Moč skupinske identiteta je odvisna od količine skupnih lastnosti med pripadniki. Večja kot je količina skupnih lastnosti, kot so religija, kultura, skupna zgodovina, mesto bivanja in rasa, večja je moč identitete. Indikatorji moči identitete z visokim pomenom so obseg, v katerem člani skupine delijo in uporabljajo skupni jezik, imajo vidne rasne značilnosti, ter delež ljudi s skupno veroizpovedjo (visok, če gre za versko skupnost, drugače srednji pomen), srednji pomen imajo skupna zgodovina, segajoča vsaj 100 let nazaj, in skupna kultura kot tudi razpoznavne družbene in pravne navade, razvite in uporabljane v skupini.

Enotnost in skupno etnopolitično vodstvo pa predstavljata prednost takih skupin, saj so enotne skupine tiste, ki imajo poenoten vrednostni sistem ali ideologijo in široko mrežo komunikacije in interakcije, ki povezuje vodje s sledilci. Več kot je ideoloških sporov in frakcij znotraj skupine, manj enotna je. Močni voditelji ustvarjajo klimo, v kateri so ljudje bolj pripravljeni podrediti osebne preference skupinskim. Avtorski voditelji so bolj sposobni mobilizirati ljudi od demokratičnih, ker demokratične prakse poudarjajo individualne pravice pred pravicami skupine. Faktorji z visokim pomenom, ki določajo kohezijo, so stopnja sprejemanja ustaljenega družbenega reda v skupini, obseg sprejemanja skupnih vrednot znotraj skupine, število frakcij znotraj skupine in obseg odprtega konflikta znotraj skupine, srednji pomen pa imajo število prepoznavnih vodij v skupin, stopnja sprejemanja tradicionalne vloge vodij v skupini in število časopisov in radio postaj, ki jih skupina uporablja (Harff in Gurr 2003, 107).

Tudi teorija pohlepa in krivice ugotovi določen vpliv etnične komponente, čeprav na enem mestu izpostavi frakcionalizacijo kot tako (Collier in Hoeffler 2004, 576), na drugem pa samo v primeru dominacije, saj naj bi bila zaradi težje organizacije v mnogokulturnih družbah možnost za konflikt manjša (Collier in Hoeffler 2004, 588). Teorija pohlepa in krivice izpostavi problem

dominacije proti frakcionalizaciji, a na enem mestu poudari, da možnost konflikta zvišuje samo dominacija, drugje pa trdi, da jo zvišuje tudi sama frakcionalizacija, a je primerov frakcionalizacije, kjer ne bi prišlo do dominacije (torej da ena etnična skupina predstavlja 45–95 % prebivalstva) malo, poleg tega pa lahko pride do združevanja manjših skupin v večje etnične skupine. Tako tudi Collier in Hoeffler priznata vlogo etnične komponente, le da kot potencialno bolj konfliktno izpostavita etnično dominacijo, kjer avtorja trdita, »da so družbe, ki so versko in etnično bolj frakcionizirane, varnejše kot homogene družbe, če se izognejo dominaciji« (Collier in Hoeffler 2004, 588), kjer naj bi razdeljenost vplivala tudi na višje stroške vodenja bojev zaradi nižje enotnosti upornikov. Dominacija je tudi pogosto pogoj za nastanek horizontalnih razlik na etnični bazi.

Med motive bomo dodali tudi zgodovino določene države, oziroma bolj točno, njeno percepcijo. Collier je del zgodovine sicer uvrstil pod priložnosti, in sicer kot konfliktu specifičen kapital, kjer prisotnost vojne v bližji preteklosti zvišuje ponudbo orožja in vojnih znanj (Collier in Hoeffler 2004, 569), po drugi strani pa sta pomen zgodovine izpostavila tudi Stewart in Harff. V našem primeru menimo, da si zaradi velikega pomena na oblikovanje družbe v sedanjosti zgodovina zasluži obravnavo kot poseben dejavnik, pri čemer gre pri zgodovini za preplet dejstev in njihovih interpretacij, a jo bomo ravno zaradi velike vloge slednjih uvrstili med motive, medtem ko smo indikatorje, ki jih je izpostavil Collier, torej zaloge in posledično ponudbo orožja in vojnih veščin, že obravnavali kot konfliktu specifičen kapital pod okoliščinami.

4 APLIKACIJA TEORIJE NA PRIMERU UKRAJINE

V drugem delu naše naloge bomo poprej razvito teorijo aplicirali na primeru Ukrajine. Kljub temu, da gre na prvi pogled za en dogodek, pa je ta sestavljen iz treh, kjer akterji nastopajo v različnih vlogah in razmerjih. Prvi je Maidanski protest, drugi je ruska zasedba Krima, tretji pa vojna na vzhodu Ukrajine. V prvem primeru nastopa bivši predsednik in vlada na eni ter protestniki na drugi strani, v drugih dveh primerih pa vlogo vlade prevzamejo bivši protestniki, ki so prevzeli oblast, vlogo upornikov pa pridobijo proruski protestniki in uporniki. Ker se je spor na ozemlju Krima zaključil s prevzemom polotoka s strani ruskih oboroženih sil, je ta del za

nas manj aktualen, medtem ko bo osrednja točka našega raziskovanja vojna na vzhodu Ukrajine, dogodki na Krimu pa bodo, zaradi podobnosti med akterji na eni, a popolnoma drugačnem razpletu na drugi strani, služili kot primerjava.

4.1 ZGODOVINSKI RAZVOJ UKRAJINSKE DRŽAVNOSTI

Ukrajinci v preteklosti niso imeli lastne države, ampak je bilo njihovo ozemlje razdeljeno med več tujih držav. Ukrajinska osvobodilna gibanja so pogosto sodelovala z eno izmed okupacijskih sil, ki so jo videli bližje lastnim interesom. To se še vedno odraža v razpetosti Ukrajine med vzhodom in zahodom, v njeni simpatiji do sosednih držav in tudi v želji po lastni državi, poleg tega pa politične delitve okvirno sovpadajo z delitvijo med ruskim in avstrijskim delom Ukrajine pred 1. svetovno vojno.

Več protestnih gibanj, tako Maidan kot posredno tudi uporniki v Donbasu, je bilo povezanih s preferencami za prihodnost, saj je tekom prvega desetletja 21. stoletja prišlo do številnih protestov tako glede politične situacije v državi kot tudi glede (zunaj)politične usmeritve, pri čemer se pogosto izpostavlja izbira med Rusijo in Evropo.

Za razumevanje dogajanja v Ukrajini je pomembno osvetliti zgodovinski razvoj. Tako kot ukrajinska družba, je tudi ukrajinska zgodovina razdeljena. Zgodovinsko Ukrajina kot država ni obstajala, pojem naroda v sodobnem smislu se je pojavil šele v 19. stoletju. Mogosci izpostavi 4 poglede na ukrajinsko zgodovino: ruski, poljski, ukrajinski in sovjetski (Mogosci 1996, 12–24).

Zgodnja zgodovina ozemlja današnje Ukrajine je vprašljiva. Prva zabeležena državna tvorba, ki igra vlogo tudi v kasnejšem razvoju dogodkov, je Kijevska Rusija, ki se je pojavila konec 9. stoletja in obstajala do srede 13. stoletja. Osrednje območje Kijevske Rusije je obsegalo osrednje Pridneprovje v Ukrajini, čeprav se je njeno ozemlje kasneje razširilo severno, na območje današnje Rusije. Vrhunec je država dosegla v sredini 11. stoletja pod vladavino Jaroslava Modrega, po njegovi smrti pa se je začela počasna dezintegracija države z izgubo moči centralne vlade in krepitevijo provincialnih mest (Magosci 1996, 51–64).

V sredini 12. stoletja se je centralizirana država dokončno dezintegrirala. Na koncu stoletja je bila razdeljena na približno 12 vojvodin, med katerimi je veliko moč pridobila Novgorodska

republika. K propadu je prispeval tudi zaton Bizantinskega cesarstva, ki je bilo najpomembnejši trgovski partner Kijevske Rusije, ter začetek severnih križarskih pohodov. S propadom Kijevske Rusije se je krepila Novgorodska republika, na severovzhodu pa so slovanska plemena kolonizirala območje kasnejše vojvodine Vladimir-Suzdal, predhodnice Moskovke vojvodine. Jugozahodni del bivše države je navezal stike z zahodnimi sosedami, s Poljaki, Madžari in Litvanci, lokalni vladar pa je z njihovo pomočjo uspel zasesti Kijev izpod Novgoroda. Na tem območju se je izoblikovala vojvodina Galicija-Volhunija (Magosci 1996, 65–84).

Mongolska invazija je zadala močan udarec vojvodinam, ki so padle pod mongolsko oblast in bile prisiljene plačevati davek mongolom. Oslabljena Galicija-Volhunija je bila razdeljena med Litvo in Poljsko, ki sta se kasneje združili v Poljsko-Litvansko skupnost, medtem ko se je Vladimir-Suzdal preoblikoval v Moskovsko kneževino, ki si je kasneje podredila tudi Novgorodsko republiko. S tem je ozemlje današnje Ukrajine prešlo pod tuj vpliv in je pod njim ostalo vse do 20. stoletja.

Razpad Kijevske Rusije je pomemben za nadaljnje delitve na območju Ukrajine. V ruski teoriji se za naslednico Kievske Rusije šteje Moskovska kneževina in posledično Rusija, medtem ko je bila po poljski teoriji Kievskaja Rusija priključena Poljski in Litvi.

V 17. stoletju so po uspešni vstaji proti poljski oblasti kozaki za nekaj časa pridobili neodvisnost, a so kmalu prešli pod ruski vpliv. Hatmat, kakor se je imenovalo ozemlje pod oblastjo kozakov, je bil do konca 18. stoletja poražen, njegovo ozemlje pa razdeljeno med Poljsko in Rusijo, pri čemer so tudi v ruskem delu, kljub začetnim obljubam, kmalu izgubili avtonomijo. Po razdelitvi Poljske leta 1875 je ozemlje Ukrajine pod poljsko oblastjo prešlo pod oblast Avstro-ogrske in Rusije.

Naslednje spremembe je prinesla 1. svetovna vojna, ko je z rusko revolucijo za kratek čas Ukrajina postala samostojna država, najprej pod vodstvom Centralne rade, predstavniškega telesa, sestavljenega iz različnih družbenih gibanj, ki se je preoblikoval v avtoritaren Hetmanat, zatem pa je leta 1920 prišla pod oblast boljševikov in postala del Sovjetske zveze. V medvojnem obdobju so bili Ukrajinci razdeljeni med štiri države: Sovjetsko zvezo, Poljsko, Češkoslovaško in Romunijo. V tem obdobju je na Poljskem prišlo do oživitve ukrajinskega nacionalnega gibanja (Mogosci 1996, 461–600).

Na začetku 2. svetovne vojne so ukrajinska ozemlja po razdelitvi Poljske prešla pod Sovjetsko zvezo, a so se kmalu znašla pod nemško okupacijo. Pri tem je del ukrajinskih nacionalistov simpatiziral z Nemci v upanju, da jim omogočijo ustanoviti lastno državo. Po nemškem porazu je celotno ozemlje, poseljeno z Ukrajinci, prvič prešlo pod oblast ene države, Sovjetske zveze, v okviru katere je Ukrajina obstajala kot zvezna republika. Polotok Krim ji je bil priključen leta 1954, ko je Sovjetsko zvezo vodil Nikita Hruščov.

Od leta 1990 so protesti v Ukrajini štirikrat odstavili vrhovne poveljnike: leta 1990 premierja iz sovjetskih časov, Vitalija Masola, po pridobitvi neodvisnosti leta 1991 pa so leta 1993 stavke rudarjev prisilile takratnega predsednika Leonida Kravčuka razpisati predčasne volitve, ki jih je izgubil, Viktor Janukovič pa je bil odstavljen dvakrat, leta 2004 in 2014.

V obdobju po letu 2000 so Ukrajino pretresli številni protesti. Za vzorec bomo izbrali bolj odmevne, poleg njih pa še nekaj političnih kriz. Ker je večina, vsaj dlje trajajočih faktorjev (kot so poseljenost, etnična sestava ...) ostala več ali manj nespremenjena, lahko sklepamo, da je imelo več vpliva na trenutno dogajanje ekonomsko in politično stanje.

Glavne serije demonstracij v Ukrajini so se zvrstile med leti 2000 do 2003 pod sloganom Ukrajina brez Kučme in oranžna revolucija leta 2004.

Čeprav je postajala vse bolj avtoritarna, se je zdelo, da je bila Ukrajina leta 2013 na meji zgodovinskega koraka približevanja Evropski uniji. Pričakovano je bilo, da bo ukrajinski predsednik Viktor Janukovič na tretjem vrhu evropskega partnerstva v Vilni podpisal pridružitveni sporazum z EU, ki bi povezal državo z Evropo in se oddaljil od Rusije in Evrazijske unije. Toda Janukovič je obrnil tok dogodkov 21. novembra 2013, samo teden dni pred vrhom, in ustavil priprave za podpis sporazuma z EU, namesto tega pa okrepil vezi z Rusijo (Journal of democracy 2014, 17–18).

Ti zgodovinski dogodki in delitve so tako v veliki meri vplivali na izoblikovanje skupin z različnimi identitetami in pogosto nasprotnimi interesi, ki predstavljajo osnovo današnjega konflikta.

4.2 OKOLIŠČINE

V poglavju Okoliščine si bomo ogledali zunanjo podporo, financiranje iz lastnih dobrin, stroške vodenja vojne, izražene z BDP na prebivalca, moškim vpisom v sekundarno šolanje in stopnjo rasti, konfliktu specifičen kapital, politično ureditev, moč vlade in etnično sestavo.

Prva od okoliščin je zunanja podpora vpletenim stranem v konfliktu. Kljub temu, da do uradnega priznanja o podpori z nobene strani ni prišlo, se na obeh straneh pojavljajo pogoste trditve o zunanji pomoči drugi strani. Tako Ukrajina kot tudi zahodni svet očitata Rusiji, da pomaga ukrajinskim upornikom z osebjem, denarjem in oborožitvijo, nasprotno pa ruska stran trdi, da je zahod izvedel maidanski prevzem oblasti. Tako se tu pojavlja vprašanje o financiranju maidanskih protestov s strani zahoda, ruske pomoči proti maidanskim protestom v vzhodni Ukrajini in ruske vpletenosti pri odcepitvi Krima, pri čemer je slednji edini primer, ko je tuja država (Rusija) priznala svojo vpletenost (Kondrašov 2015).

Drugi dejavnik se nanaša na financiranje iz lastnih dobrin. V Ukrajini izvoz primarnih dobrin kot delež BDP znaša 24 % (Ministrstvo za ekonomijo, razvoj in trgovino Ukrajine). Pri tem je treba upoštevati, da k izvozu največ prispevajo vzhodne regije – Donetsk prispeva kar 20 % k celotnemu izvozu Ukrajine, medtem ko Lugansk 6,1 %, kar je še vedno nad povprečjem (Statistični urad Ukrajine 2013).

Povprečen BDP na osebo je leta 2013 znašal 4030 \$, moški vpis v sekundarne šole in stopnja rasti GDP pa sta bila leta 2013 0,2 %, leto poprej pa 5,2 %. Kljub temu, da so te vrednosti nižje od večine evropskih držav, pa ne zaostajajo toliko za sosednjimi državami. Ker gre v primeru vojne na vzhodu Ukrajine za samo del ozemlja, si lahko pogledamo indikatorje za vzhodne pokrajine. Donetska oblast ima tudi nadpovprečno visok BDP na osebo v primerjavi s preostalo Ukrajino, Lugansk in Krim pa nižji od povprečja, a še vedno ne sodita med najrevnejše regije. Do konflikta tako ni prišlo v najrevnejših regijah dežele. Čeprav so se določeni protesti v okviru Maidana odvili tudi na zahodu države, pa tam ni prišlo do eskalacije oziroma je do te prišlo v Kijevu (Statistični urad Ukrajine). Kljub temu je na Maidanu večina protestnikov prišla iz zahodnega dela Ukrajine (Way 2014, 40), medtem ko je bilo ljudi iz vzhodnih, rusko govorečih delov malo, prav tako je bil nižji delež rusko govorečega prebivalstva.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami vidimo, da so ekonomske razmere slabše, a zaradi omejenosti protestov na določene regije, torej Kiev v primeru Maidana ter polotok Krim in Donetska in Luganska regija v primeru proruskih protestov in vojne na vzhodu Ukrajine, ki niso najrevnejše v deželi, lahko sklepamo, da so slabe gospodarske razmere sicer prispevale k začetku protestov, a ti faktorji niso igrali poglobitve vloge.

Naslednje okoliščine so tiste, ki so zajete pod konfliktu specifičen kapital, ki se nanaša na zaloge orožja in vojno znanje ter učinkovitost vladnih sil, na katero vpliva tudi teren. Kot primer učinkovitosti sil velja izpostaviti Krim, kjer so močne ruske sile skupaj z za obrambo primerno lego polotoka, povezanega s preostankom Ukrajine, samo z ozkim prehodom omogočile hiter prevzem nadzora in so tako preprečile nadaljnje vojskovanje na polotoku. Naslednji je primer vzhodne Ukrajine, kjer sicer od druge svetovne vojne ni prišlo do oboroženih konfliktov, so bila pa na tem območju nameščena številna vojaška skladišča, ki so jih prevzeli uporniki in si s tem zagotovili lahek dostop do vojne opreme (RT 2014). Skupaj z bližino ruske meje, ki omogoča enostaven prehod borcev, strokovnjakov in orožja, vidimo, da ima ta dejavnik velik pomen, saj je ravno lahka dostopnost do orožja in borcev omogočala izvedbo upora v tem delu.

Glede politične ureditve Ukrajino uradno uvrščamo med demokratične države s predsedniškim sistemom, a jo zaradi količine represije bolj točno uvrstimo med semi avtoritarne države. Številne politične krize in nesposobnost spopadanja z aktualnimi težavami, kar se najbolje vidi na primeru maidanskih protestov v primeru bivše vlade in vojne na vzhodu Ukrajine v primeru sedanje vlade kot tudi številnih političnih kriz, pa kaže, da državni vrh nima zadostne moči za obvladanje situacije.

4.3 MOTIVI

V teoretičnem delu smo videli, da teorije, ki se ukvarjajo s krivico kot vzrokom konflikta, v veliki meri poudarjajo pomen etničnih delitev kot podlage za mobilizacijo, poleg tega pa izpostavljajo velik pomen elit.

Bebler trdi, da se je sedanji konflikt na Krimu razvil vzdolž poroznih etničnih, lingvističnih in kulturnih linij ter da proruska gibanja izražajo regionalne zamere proti Kijevskemu centralizmu,

obrambo ruskih jezikovnih pravic in močno nasprotovanje ukrajinskemu ultranacionalizmu in »fašizmu« ter »prirejenemu« udaru v Kijevu (Bebler 2015). Na našem primeru je tako indikator etnična razdrobljenost ali BDP, medtem ko je motiv reprezentacija in tolmačenje teh indikatorjev. Pri tem motiv ni neodvisen od pogoja, ampak na njem temelji; na primer etnična identiteta je utemeljena na etničnih, pogosto kulturnih razlikah in etnična razdeljenost je pogoj za etnično utemeljeno sovraštvo.

Bebler tako pojasni vzroke za naklonjenost Rusov priključitvi Krima:

»Rusko govoreča večina krimskega prebivalstva je podpirala odcepitev Krima od Ukrajine in njeno ponovno priključitev Rusiji. Njihova odločitev verjetno odraža njihovo globoko nezadovoljstvo z gospodarskim in političnim stanjem v Ukrajini, kakor tudi ~~razširjeno~~ nesposobnost in nebrzdano korupcijo tako v Kijevu kot tudi v vzhodni Ukrajini. V tem pogledu so občutki rusko govorečih na Krimu v veliki meri sovpadali z občutki mnogih Ukrajincev in tudi protestnikov s trga Maidan. Nespametno se je pokazalo hitro sprejetje zakona v ukrajinskem parlamentu, ki odpravlja uradni status ruskega jezika, ki so ga ruskih mediji spretno uporabili za vznemirjenje rusko govorečih. (Opomba: na zakon je bil dan veto začasnega predsednika in nikoli ni stopil v veljavo). Večina Rusov na Krimu očitno ni več želela biti narodna manjšina v Ukrajini, ki je bila prisiljena, da se nauči in uporablja drugi uradni jezik. Poleg tega so separatisti rusko govorečim Krimčanom obljubili, in ti dejansko pričakujejo občutno izboljšanje njihovega življenjskega standarda, vključno z vsaj dvakrat višjimi ruskimi plačami in pokojnino.« (Bebler 2015).

Huntington, ki za razlog sodobnih konfliktov opredeli kulturne razlike, Ukrajino navaja kot primer razdeljene države, ki bo v prihodnosti (knjiga je bila izdana v 90.) doživela medkulturni konflikt. Ukrajino je uvrstil med kulturno razdeljene države, saj se tudi geografsko nahaja na stičišču pravoslavne in zahodne kulture, kar naj bi v prihodnosti na tem območju povzročalo napetosti in konflikte (Huntington 1996, 37).

V konkretnem primeru se lahko posvetimo tudi motivom tretjih držav, vpletenih v konflikt. Ukrajina ima strateško pomembno lego, polotok Krim pa je pomembna strateška točka v Črnem morju.

Rusija se je precej ostreje angažirala na Krimu in to delno tudi priznala. Na polotoku skoraj ni prišlo do spopadov.

4.3.1 VLOGA DRUŽBENIH SLOJEV

V pregledu ekonomskih dejavnikov in kvalitete življenja smo videli, da so ti sicer v Ukrajini nižji kot v evropskih državah, vendar Ukrajina ne zaostaja za sosednjimi državami, kot sta Belorusija ali Rusija, tako da ta položaj sam po sebi ni vzrok konflikta. Kljub temu pa so bili protestniki pogosto motivirani ravno s slabim položajem v državi, razširjeno korupcijo in nezaupanjem do vlade.

Maidanski protesti so se začeli s pozivom novinarja Mustafe Nayyema na protest proti spremembi zunaj politične usmeritve. Njegovim prijateljem se je pridružilo nekaj tisoč študentov in predstavnikov opozicijskih strank, pri čemer je oster odziv oblasti proti prvim protestnikom sprožil prihod večjega števila ljudi v izraz solidarnosti. Prvotno so se protesti na Maidanu osredotočili na zunanjepolitične zahteve, a ta cilj ni imel tako močne podpore kot na primer želja po poštenih volitvah leta 2004, retorika pa se je kmalu spremenila v napad režima zaradi korupcije, represije in kršenja pravic. Protesti so pritegnili široko množico, večinoma politično nepovezanih in neaktivnih ljudi ter različnih organizacij, ki so izoblikovali neko vrsto politične koalicije, sestavljene iz ideološko pogosto različnih strani (Onuch 2014, 46).

Prvotno so jedro organizacije protestov predstavljale tri opozicijske stranke v parlamentu, Ukrajinska demokratska zveza za reforme Vitalija Klička, Očetnjava Julije Timošenko in nacionalistična Svoboda. Njihovi parlamentarni poslanci so zasedli pomembna mesta, omogočili večino začetnega financiranja in političnega voditeljstva. Prva poročila so navajala študente kot ključne organizatorje protestov, kljub temu da sta bili dve tretjini udeležencev starejši od 36 let. Ob upoštevanju dni v tednu in časa dneva, ko so se ljudje udeleževali protestov, vidimo, da so bili študentje, novinarji, samoopredeljeni člani civilnih organizacij in družbena gibanja pionirji in hrbtenica teh, saj so prišli v zgodnjih urah in ostali najdlje, nekateri so tudi taborili. Kljub temu je bila večina protestnikov srednjih let ali starejših in so bili zaposleni s polnim delovnim časom, ter imeli nadpovprečno količino formalnega šolanja (Onuch 2014, 47).

Večina protestnikov je v intervjujih trdila, da niso prišli podpreti opozicijskega Juščenka, ampak zaustaviti, kar so videli kot tekmovalni avtoritarizem, nekateri pa so navajali »dolžnost zaščititi demokracijo«. 24. novembra 2013 se je po različnih mestih v Ukrajini zbralo okoli 300 tisoč protestnikov, medtem ko se je po 30. novembru, ko je bila proti takratnim protestnikom uporabljena represija, njihovo število povečalo na 800 tisoč. Po 30. novembru so v ospredje prišli pozivi po odstavitvi Janukoviča in zaščiti demokracije. V nadaljevanju protestov pa so vedno bolj v ospredje prihajala nasprotovanja skorumpiranemu režimu, ki krade ljudem. V nadaljnjem stopnjevanju napetosti in nasilja so protestniki vedno bolj izražali obupanost in željo po odstranitvi Janukoviča in zaščiti ukrajinske neodvisnosti. Pojav nacionalističnih sloganov se je povečal, a nikoli niso tvorili večine. Povprečni protestnik se je mnogo bolj zavzemal za boljšo politično prihodnost Ukrajine in bil zaskrbljen zaradi nasilne represije in kršitve pravic, kot pa za povezovanje z EU ali opozicije močnejših vezi z Rusijo. Namesto zunanjepolitičnih vprašanj se je osredotočal na ekonomsko in politično smer vladnih notranjih politik (Onuch 2014, 47).

Iz tega vidimo, da je bila kljub temu, da so se protesti začeli zaradi zavrnitve približevanja EU, njihova širitev motivirana s splošnim nezadovoljstvom in nezaupanjem državnim oblastem.

V poglavju o motivih smo že poudarili vlogo elit. Pri tem se moramo vrniti v predkonfliktno obdobje in vprašanje gospodarskega sodelovanja z Rusijo oziroma Evropsko unijo, ko je odstop od pogodbe z EU vodil do začetka protestov. Na napetosti v Ukrajini lahko, poleg pogleda, temelječega na etničnem sovraštvu, pogledamo tudi s perspektive razdora in tekmovanja med elitami.

»Tajkuni uporabljajo svoj denar za zagotavljanje političnega vpliva, bodisi z borbo za položaje v vladi zase ali z kupovanjem dostopa do politikov. Ti lahko prenesejo dobiček iz premoženja v lasti države ali se potegujejo za javna naročila, ne da bi se soočali s konkurenco. Drugi prodajajo svoje izdelke vladnim kupcem po napihnjenih cenah. Oligarhi uporabljajo tudi lastništvo medijskih hiš, da blokirajo poskuse, ki bi ogrozili njihove interese. Propad režima Janukoviča je bil tako težek udarec za nekatere oligarhe«. (Leschenko 2014).

Kljub temu, da se je Maidan zgodil tudi zaradi želje po končanju vladavine oligarhov, pa so se ti v veliki meri obdržali ali pa samo zamenjali. Pri tem se spet poraja vprašanje, v kolikšni meri je bil Maidan sprožen s strani elit na eni strani in v kolikšni meri so se te samo prilagodile dogajanju na drugi strani.

Maidan je spremenil strukturo vladajočih oligarhov, kljub temu pa ni odpravil vpliva oligarhov kot takega. Maidan je sicer odpravil vpliv »družine« (skupine vplivnih ljudi okoli Janukoviča) in zmanjšal vpliv nekaterih oligarhov, kot sta Ahmetov in Firtasch, po drugi strani pa je okreplil vpliv drugih, na primer Kolomojskega in Porošenka (Konończuk 2016).

Kolomojskij v obdobju pred padcem predsednika Janukoviča ni imel vidnejše vloge, je pa po njegovem padcu prevzel vidno politično vlogo in prispeval k temu, da se je Dnipropetrovskaregija, katere guverner je postal marca 2014, izognila oboroženemu konfliktu. Pri tem si je v tem obdobju pridobil priljubljenost, tudi na račun osebnega financiranja javnih služb in vojske. Zgradil je svoj političen kapital, ki je, tudi ob sporu z režimom, onemogočal njegovo odstavitev z mesta guvernerja (Hallig 2015, 15). Kljub temu pa je v obdobju med leti 2012 in 2016 izgubil precejšnji del bogastva, iz 3 milijard na 1,3 milijarde dolarjev. Iz tretjega mesta je napredoval na drugo mesto med najbogatejšimi Ukrajinci po Forbesovi lestvici (Forbes 2012, 2016). Treba je poudariti, da je na to vplivalo tudi poslabšanje tečaja hrivne v primerjavi z dolarjem, v katerem so izraženi podatki (vrednost hrivne v primerjavi z dolarjem je padla za več kot trikrat), kar je vplivalo tudi na zmanjšanje premoženja, ki se je zmanjšalo vsem oligarhom. Po drugi strani je podjetje Roshen, v lasti novega predsednika Porošenka, v letu 2014 dobiček v primerjavi z letom poprej povečalo za kar 8,9-krat (Vesti, 2015).

Politični položaj in vpliv oligarhov, ki niso aktivno podprli nove vlade, se je poslabšal. Tako sta na primer Ahmetov in Firtasch, ki sta namesto nacionalistične privzela bolj pacifistično ali reformistično držo, izgubila del preteklega ugleda (Hallig 2015).

Med motive elit bomo dodali tudi zunanjo pomoč in interese. Čeprav, kot trdi Hungtinton, pogosto temeljijo na kulturni sorodnosti držav, pa to velja v prvi vrsti za javno mnenje, medtem ko je konkretna finančna in vojaška pomoč odvisna od interesa elit države – pomagačice. V Ukrajini vidimo veliko vlogo vmešavanja tujih držav, predvsem na Krimu, ki je bil prevzet s strani Rusije, njihov vpliv pa zasledimo tudi na Maidanu in v Donbasu.

Skupine, ki so izvedle Maidan, so bile pogosto podprte s strani mednarodnih nevladnih organizacij, nekateri viri pa navajajo tudi neposredno finančno in fizično pomoč upornikom s strani ZDA. Tako naj bi ZDA ameriškemu veleposlaništvu do leta 2014 poslale 5 milijard dolarjev (Bota in Kohlenberg 2015).

Tudi v primeru Donbasa je zaslediti prisotnost ruske vojske, čeprav Rusija tega uradno ni priznala, je pa Putin v govorih večkrat podprl upornike.

Iz teh dejstev in same geopolitične in strateške lege Ukrajine, ki se je zgodovinsko nahajala na meji med Rusijo in Evropo, lahko sklepamo na veliko vlogo tujih držav in njihovih elit.

5 SKLEP

Iz našega raziskovanja vidimo, da je za pričetek državljanske vojne potreben skupek dejavnikov, splet okoliščin in motivov, ki jih lahko nadalje razdelimo na motive širšega prebivalstva in motive elit, ki sovpadajo tudi z naslovno delitvijo na krivice in pohlep.

Iz teoretičnega pregleda okoliščin izhaja, da mora biti na voljo dovolj virov financiranja v obliki zunanje pomoči in naravnih dobrin, stroški bojevanja morajo biti zadosti nizki, geografsko pa mora država imeti teren, primeren za delovanje upornikov ter imeti zadosti konfliktu lastnega kapitala. Po politični ureditvi se kot najbolj primerna za nastanek konflikta izkaže semi-avtokratska ureditev, kakor tudi šibka vlada, oziroma naj ne bi obstajalo preveliko razmerje med močjo vladnih sil in upornikov.

Na primeru Ukrajine se kot pomembno izkaže zunanje financiranje, saj so, kot vidimo, v konflikt vmešane tudi druge države in te tudi nudijo podporo stranema v konfliktu. Na območju države je bilo zadosti zalog orožja in oseb z vojnim znanjem, bližina meje pa je omogočila tudi dodaten dotok teh. Poleg tega je imela Ukrajina polavtokratsko ureditev ter razmeroma šibko in nestabilno vlado.

Med motivi vidimo velik pomen etničnih razlik in neenakosti, kakor tudi veliko vlogo elit za mobilizacijo in nastanek konflikta. Motivacija elit tako po pomenu presega motivacijo širšega prebivalstva, kjer motivi tega postanejo samo orodje elit.

Veliko vlogo pri nastanku konflikta v Ukrajini vidimo v etnični razdrobljenosti države, saj ne glede na to, kateri pogled zavzamemo – Huntingtonov, da etnična in posledično kulturna raznolikost vodi v konflikt sama po sebi zaradi razlik med skupinami, ali pogled Stewarta in Harffa, kjer so te samo orodje za mobilizacijo, glede na številne primere, na katerih so te teorije osnovane, kakor tudi zaradi pomena danega etnični pripadnosti v našem primeru – ne moremo

mimo dejstva, da je etnična neenotnost eden izmed glavnih razlogov za nastanek trenutnega konflikta. Kulturna trenja, ki v Ukrajini obstajajo že dolgo časa, so eden glavnih vzrokov za konflikt na vzhodu Ukrajine, elite in zunanji akterji pa jih kasneje samo izkoristijo za nastanek konflikta. Po drugi strani pa so imeli etnični razlogi manjšo vlogo (še vedno pa so bili prisotni, kar vidimo iz angažiranosti nacionalističnih gibanj) pri nastanku Maidanskih protestov.

Kot motiv se je v našem primeru pokazalo splošno nezadovoljstvo z vlado in njenim delovanjem, k čemur so sicer prispevale tudi slabe premoženjske razmere, a te niso bile tako močno izpostavljene kot jeza nad korupcijo in razočaranje nad delovanjem državnih organov. Zato bi bilo po mojem mnenju poleg etničnega in premoženjskega vidika motivov potrebno bolj podrobno izpostaviti politično kulturo in stopnjo zaupanja v državne institucije kot motive za izbruh konflikta. Občutek nepravičnosti, ki izhaja iz teh, prevlada nad objektivnimi indikatorji premoženja.

Pri tem so se cilji začetnikov in voditeljev razlikovali od ciljev večine protestnikov, ki povečini jasno določenih ciljev niti niso imeli, ampak so se protestom pridružili iz frustracije in občutka solidarnosti. V tem primeru se vidi vloga frustracije kot samo še enega motivatorja, izrabljenega s strani nezadovoljnih elit.

Veliko vlogo imajo tudi zunanji vplivi, posebej geostrateški interesi tretjih držav, konkretno ZDA in EU na eni in Rusije na drugi strani.

Posledično lahko razberemo dva sklopa vzrokov: na Krimu in v vzhodni Ukrajini je prevladoval etnični motiv, medtem ko je na trgu Maidan prevladujoč motiv izhajal iz politične kulture in nezaupanja državi.

6 LITERATURA

1. Bebler, Anton. 2015. The Russian-Ukrainian conflict over Crimea. *Teorija in Praksa* 52 (1–2): 196–219.
2. Berdal, Mats in David M. Malone. 2000. *Greed & grievance: Economic Agendas in Civil Wars*. London : Lynne Rienner.
3. Berg, Axel van den in Thomas Janoski. 2005. Conflict theories and political sociology. V *The Handbook of political sociology*. ur. Thomas Janoski, Robert R. Alford, Alexander M. Hicks, Mildred A. Schwartz 72–95. New York: Cambridge university press.
4. Bota, Alice in Kerstin Kohlenberg. 2015. Haben die Amis den Maidan gekauft?. *Zeit online*, 17. maj. Dostopno prek: <http://www.zeit.de/2015/20/ukraine-usa-maidan-finanzierung> (5. junij 2016).
5. Collier, Paul in Anke Hoeffler. 2004. Greed and Grievance in civil war. *Oxford economic papers* 56 (4): 563–595.
6. Forbes. 2012. *100 богатеїшних – 2012*. Dostopno prek: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1336274-100-bogatejshih-2012> (10. Junij 2016).
7. --- 2016. *Рейтинг Forbes: 100 богатеїшних – 2016*. Dostopno prek: <http://forbes.net.ua/ratings/4> (10. Junij 2016).
8. Gellner, Ernest. 1964. *Thought and Change*. London: Weidenfeld and Nicholson.
9. Hallig, Steffan. 2015. *Pazifismus, Patriotismus und Reformismus: Öffentlichkeitsstrategien der Oligarchen v Ukraine analysieren*. Dostopno prek: <http://www.bpb.de/internationales/europa/ukraine/208870/analyse-pazifismus-patriotismus-und-reformismus-oeffentlichkeitsstrategien-der-oligarchen-nach-dem-maidan>

(4. junij 2016).

10. Harff, Barbara in Ted Robert Gurr. 2003. *Ethnic Conflict in World Politics*. New York : Westview Press.
11. Huntington, Samuel P. 1996. *Clash of civilizations and remaking of world order*. New York: Simon & Schuster.
12. *Journal of democracy*. 2014. Maidan and beyond. 25 (3). Dostopno prek: <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Ukraine-25-3.pdf> (10. junij 2016).
13. Kondrašov, Andrej, 2015. *Krim – Pot v domovino*. Rossija 1: Moskva.
14. Konończuk, Wojciech. 2015. *Oligarchs after the Maidan: the old system in a 'new' Ukraine*. Dostopno prek: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-02-16/oligarchs-after-maidan-old-system-a-new-ukraine> (10. Junij 2016).
15. Leschenko, Sergii. 2014. *Ukraines oligarchs are still calling the shots*. Dostopno prek: <http://foreignpolicy.com/2014/08/14/ukraines-oligarchs-are-still-calling-the-shots/> (5. december 2015).
16. Marx, Karl in Frederick Engels. 1970. *Manifesto of the communist party*. Peking: Foreign language press.
17. Ministerstvo za ekonomije, razvoj in trgovino Ukrajine. 2012. *Commodity Pattern of Foreign Trade of Ukraine*. Dostopno prek: <http://ukrexport.gov.ua/eng/economy/trade//7060.html> (10. maj 2016).
18. Mogosci, Paul Robert. 1996. *A history of Ukraine*. Toronto: Toronto university press.

19. Onuch, Olga. 2014. Who were the protestors? *Journal of democracy* 25 (3). Dostopno prek: <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Ukraine-25-3.pdf> (10. junij 2016).
20. Reus-Smit, Christian in Duncan Snidal, ur. 2008. *Oxford handbook of international relations*. Oxford: Oxford university press.
21. RT. 2014. *Where do Ukraine's rebels get arms from? Old Soviet bases, says Russia's top brass*. Dostopno prek: <https://www.rt.com/news/183968-defense-deputy-antonov-slovakia/> (10. junij 2016).
22. Schopenhauer, Arthur. 1969. *The World as Will and Representation*. New York: Dover Publications.
23. Statistični urad Ukrajine. 2013. *Regionalna statistika*. Dostopno prek: https://ukrstat.org/en/druk/publicat/kat_e/publ2_e.htm (10. maj 2016).
24. Stewart, Frances, ur .2008. *Horizontal inequalities and conflict*. Palgrave Macmillan: Hampshire.
25. --- 2002. *Horizontal Inequalities: A Neglected Dimension of Development*. Dostopno prek: <http://www3.qeh.ox.ac.uk/pdf/qehwp/qehwps81.pdf> (5. junij 2016).
26. --- 2011. *Horizontal inequalities as a cause of conflict*. Dostopno prek: *Horizontal inequalities as a cause of conflict* (5. junij 2016).
27. Vesti. 2015. *Roshen uvelichila pribyl za god pochtu v 9 raz*. Dostopno prek: <http://business.vesti-ukr.com/88846-roshen-uvelichila-pribyl-za-god-pochti-v-9-raz> (4. junij 2016).

28. Way, Lucan. 2014. Civil society and democratization. *Journal of democracy* 25 (3.)
Dostopno prek: <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Ukraine-25-3.pdf>
(10. junij 2016).